

İHSAN ÜZERE YAŞAMAK

Prof. Dr. Soner DUMAN

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Islami ilimlerde “Cibril hadisi” diye meşhur olan rivayette belirtildiğine göre Allah Resulü (s.a.s.) Mes-cid-i Nebevi’de ashabı ile birlikte olduğu bir gün Cibril (a.s.) bir insan kılığında gelerek Allah Resulü’ne “iman”, “İslam” ve “ihsan”ın ne olduğunu sordu. Allah Resulü soruların her birine cevap verdikçe Cibril “Doğru söyledin.” diyerek kendisini tasdik ediyordu. Bizim bu yazıda ele alacağımız mesele bu uzunca hadiste yer alan sorular içinde “İhsan nedir?” sorusuna Allah Resulü’nün verdiği cevaptır. Allah Resulü bu soruya “İhsan Allah’ı görüyormuşçasına O’na kulluk etmendir. Şayet sen O’nu göremiyorsan da O seni görmektedir.” buyurmuştur. (Buhari, İman, 36; Müslim, İman, 1)

İhsan kelimesi sözlükte iyilik etmek, güzel davranmak gibi anlamlara gelir. Bununla birlikte Allah Resulü, yukarıdaki sözleriyle bu iyilik ve güzelliğin kaynağına dikkat çekmiş, ihsanı “ihlas”, “murakabe” ve “güzeltce itaat etmek” gibi manalarla ilişkilendirmiştir. (İbnü’l-Manzûr, Lisânü’l-Arab, XIII, 117.)

İhsan, kişinin her ne yapıyor olursa olsun bu eylemi “Allah’ın kendisini görüp gözettiği” düşüncesi ile gerçekleştirmesini ifade etmektedir. Bunu düşünmek her şeyden önce kişide dosdoğru bir “Allah inancı” olmasını gerektirir. İnsanların büyük bir bölümü ya sağlam bir Allah inancına sahip olmadığı ya da bu inançlarını davranış boyutuna taşıyamadıkları için davranışlarında “ihsan üzere” hareket edemezler. Kur’an, müşriklerin Allah tasavvurlarındaki sakat-

lıktan şu şekilde söz eder: “Allah’ın düşmanlarının, toplanıp yığın yığın cehenneme sevk edilecekleri günü hatırla! Nihayet cehenneme vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler. Onlar derilerine, ‘Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?’ derler. Derileri, ‘Bizi her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. İlk defa sizi O yaratmıştı ve yine yalnızca ona döndürülüyorsunuz. Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lakin, yaptıklarınızın çoğunu Allah’ın bilmediğini sanıyordunuz. İşte bu sizin, Rabbiniz hakkında beslediğiniz zannınızdır. O sizi mahvetti de ziyana uğrayanlardan oldunuz.’” (Fussilet, 41/19-23.)

Bu ayetler, insanların eylemlerinin birçoğunun Allah tarafından görülmediğini, bilinmediğini düşünmenin insanları kötülüklere sürükleyeceğini ve bunun sonucunda insanların ebedî bir hüsrana karşılaşıacağını belirtiyor. Bunun aksine bir kimse eylemlerini “Allah beni görüyor, her yaptığımı biliyor.” şeklinde bir bilinç ile gerçekleştirdiğinde ise bu kimse hüsrana uğramaktan kurtulacak, kurtuluşa erecektir.

İnsanın bütün eylemlerini “Allah’a yönelik eylemler” ve “Allah’ın yarattığı mahlukata yönelik eylemler” olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. İbadet sözcüğü geniş anlamıyla alındığında insanın gerek Allah’a gerekse mahlukata yönelik olan ve Allah’ın rızasına uygun olarak yapılan fiillerini

kapsar. Dar anlamda alındığında ise belirli zamanlarda, belirli eylemleri yaparak Allah’ı tazimde bulunmak anlamına gelir.

Dar anlamıyla “ibadet” eyleminin “ihsan” niteliğine sahip olması, o ibadetin Allah’ın tayin ve tespit ettiği standartlara uygun olmasını ve sırf O’nun rızası için yapılmış olmasını gerektirir. İbadet amacıyla yapılan bir fiil Allah’ın belirlediği şekle uygun olmazsa bu eylem “bidat”, “batıl”, “fasit” olarak nitelendirilebilir. Allah rızası dışında başka amaçlar için yapılıyorsa bu eylem “riya” olarak nitelenmeyi hak eder. İnsanlara yönelik bir fiilin “ihsan” vasfı ile nitelenebilmesi için bu fiili yapan kimsenin başkasına meşru bir yarar sağlamayı veya ondan bir zararı defetmeyi kastetmiş olması, bu eylem sonucunda karşı taraftan herhangi bir beklenti içine girmeyip yaptığı fiille Allah’ın rızasını kazanmayı hedeflemiş olması gerekir.

Maun suresi, gerek Allah’a karşı ibadet türünden eylemlerinde gerekse insanlar arası ilişkilerinde bu şartlara riayet etmeyenlerin, ihsandan nasibini almamış kimselerin durumundan söz eden son derece önemli bir suredir. Rabimiz bu surede şöyle buyurur: “Gördün mü, o hesap ve ceza gününü yalanlayanı! İşte o, yetimi itip kakan, yoksula yedirmeyi özendirmeyen kimsedir. Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yaparlar. Ufacık bir yardıma bile engel olurlar.” (Maun, 107/1-7.)

Bu surede açıkça görüleceği üzere bir kimse “ihsan” özel-

liğine sahip olmadığında insanlar arası ilişkilerde kaba ve kırıcı olur. Toplumun zayıf kesimlerine karşı yardım hisleri taşımaz, ilgi ve alaka duymaz. Kendisi iyilik yapmadığı gibi iyiliğe teşvik de etmez, dahası iyiliğe engel bile olur. İhsan özelliğine sahip olmayan kişi, ibadet türünden eylemlerinde de Allah'ın rızasını değil toplumun beğenisini hedefler.

İhsan özelliğine sahip olan kimse en başta kendi fitratı ile barışıktır. Çünkü insan, yaratılışı itibarıyla "ahsen-i takvim" (en güzel kıvam) üzere yaratılmıştır. Bu kıvamını koruması, ihsan üzere yaşamasına bağlıdır. Bu ise Allah'a hakkıyla iman etmeye ve bu imanına uygun yaşamaya (salih amel) bağlıdır. İhsan üzere yaşamayan herkes, fitratındaki "ahsen-i takvim" özelliğini kaybederek esfel-i sâfilîn (aşağıların aşağısı) denilen en düşük seviyelere düşer. (Tin suresi.)

İhsan üzere yaşayan bir kimse Allah ile olan ilişkisini sapsağlam bir temele dayandırmıştır. O iman ile amel, amel ile ihlas, dünya ile ahiret arasını birbirinden ayırmamış, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği bu hususları bir arada tutmayı başarmıştır.

Allah Resulü (s.a.s.) konunun başında zikrettiğimiz hadiste dolaylı olarak ihsanın iki derecesi bulunduğunu ifade etmiştir. Bu derecelerin ilki ve daha üstünü "Allah'ı görüyormuşçasına kulluk etmek"tir.

Bir kudsi hadiste belirtildiğine göre Allah'ın yeryüzünde do-

laşan ve kendini zikredip anan kimseleri arayan melekleri vardır. Böyle bir topluluk bulduklarında hemen onların yanına gelirler. Allah onlara sorar: "Kullarım ne söylüyor?" Melekler cevap verir: "Seni tesbih, tekbir, tahmid ve temcid ediyorlar." Allah sorar: "Peki beni görmüşler mi?" Melekler: "Hayır görmemişler." Allah sorar: "Beni görmüş olsalardı nasıl olurlardı?" Melekler: "Sana daha çok ibadet ederler, Seni daha çok yü-

mesi hâlinde "Allah tarafından görüldüğü" bilincine ulaşabilir. Zaten bu, onun imanının gereğidir. Kur'an, kişinin bu şuura ulaşabilmesi için gönlüne işleyecek dokunaklı ifadeler kullanır. Rabbimiz şöyle buyurur: "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir." (Hadid, 57/4.) "Göklerdeki ve yerdeki her şeyi Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişi gizlice konuşmaz ki dördüncüleri O olmasın. Beş

İhsan üzere yaşayan bir kimse Allah ile olan ilişkisini sapsağlam bir temele dayandırmıştır. O iman ile amel, amel ile ihlas, dünya ile ahiret arasını birbirinden ayırmamış, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği bu hususları bir arada tutmayı başarmıştır.

celtirler, Seni daha çok tesbih ederlerdi." derler. (Buhari, Deavât, 66; Tirmizi, Deavât, 130.)

Demek ki eğer Allah'ı görmüş olsaydık O'na olan kulluğumuzu şimdikinden çok daha üst boyutlara taşır, O'nu çok daha fazla tenzih, takdis ve tesbih ederdik. İşte "ihsan" boyutunda yaşayanlar, O'nu görmeden "görüyormuş gibi" kulluk etme şuuruna erişmiş olan kimselerdir.

İhsanın ikinci boyutunu ise "Allah tarafından görüldüğünün bilincinde olmak" oluşturur. Herkes ihsanın birinci boyutuna ulaşamayabilir. Bununla birlikte her mümin kul, gayret et-

kişi gizlice konuşmaz ki altıncıları O olmasın. Bundan daha az yahut daha çok da olsalar, nerede olurlarsa olsunlar, O mutlaka onlarla beraberdir. Sonra onlara yaptıklarını kıyamet günü haber verecektir. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Mücadele, 58/7.)

"İhsan şuurunu" ister birinci isterse ikinci derecesi ile bir kimsenin gönlüne yerleştiğinde o kimsenin bütün davranışları iyi ve güzel olur. Böyle bir kimse Allah'a ihlas ile ibadet eder. İnsanlara karşı her daim iyilik yapma peşinde olur. Kendisi iyilik yaptığı gibi başkalarını da iyilik yapmaya teşvik eder. Yap-

tığı iyiliği başa kakmaz, bunun için insanlardan övgü, teşekkür ve karşılık beklemez.

İhsan şuuru, insanın bütün davranışlarında etkisini gösterir

İhsan şuuru ile hareket eden mümin, aile fertlerine iyi davranır. Ana babası nasıl ki kendisinin küçüklüğünde onu büyütüp terbiye etmişler, kendisinin verdiği sıkıntılara katlanmışlarsa o da ana babasına yaşlılık zamanlarında iyilik eder, onlara “öf” bile demez. İhsan şuuru ile hareket eden mümin eşiyile iyi geçinir, çocuklarına merhamet, şefkat ve adaletle davranır.

İhsan şuuru ile hareket eden müminin sözleri arasında yalan, küfür, dedikodu, iftira, laf taşıma gibi kötülükler görülmez. O, konuştuğunda ya hayır konuşur ya da susar. Kendisi için sevip istediğini bütün mümin kardeşleri için de sevip ister. İhsan şuuruyla hareket eden müminin elinden ve dilinden diğer insanlar güvendedir. Çünkü kimseye karşı kötülük etmez, hile yapmaz, aldatmaz. Kimsenin canına, malına, ırz ve namusuna kötü gözle bakmaz.

İhsan şuuru, yalnızca “aynı din-den” olanlara karşı iyilik etmekle sınırlı tutulamaz. Bu şuura sahip olan müminin, kendisinin dinine düşman olmayan diğer din mensuplarına karşı da iyilik eder, adaletten ayrılmaz. Rab-bimiz bu konuda şöyle buyurur: “Allah sizi, din konusunda

sizinle savaşmamış, sizi yurt-larınızdan da çıkarmamış kim-selere iyilik etmekten, onlara adil davranmaktan menetmez. Şüphesiz Allah adil davrananla-rı sever.” (Mümtehine, 60/8.)

İhsan şuuru ile hareket eden mümin hayvanlara karşı da şefkat ve merhametlidir. Onun gözünde bir kediye aç bırakarak ölümüne sebep olduğu için cehenneme giden kişi ile çölde susamış bir köpeğe bir kuyudan ayakkabısı ile su getirerek onu kurtaran kimsenin cennetlik oluşu daima canlanır.

Netice itibarıyla söylemek gerekirse ihsan şuuru ile hareket etmek bir müminin gerek Rab-bine gerekse mahlukata karşı bütün davranışlarında “en iyi” ve “en güzel” olanın arayışı için-de olmasını gerektirir.

Rabbimiz bizleri ihsan şuuruna sahip olan müminlerden eylesin. ■

